

Een bijzondere vondst

CeesJan Frank

In 1864 werd, voorafgaand aan de bouw van een herenhuis aan de Lochemse Markt, een bijzondere vondst gedaan. De ontdekking haalde zelf het landelijke nieuws.

De Rotterdamsche Courant van 9 november 1864 deed verslag van de ontdekking. “Bij het graven in den tuin der heeren Broekmaat alhier, wier huis aan de Markt, doch welke tuin in de Bagijnestraat gelegen is, is jl. zaterdag een beeldje gevonden van ruim een palm grootte, voorstellende een priester met een misboek in de eene en de kelk in de andere hand”, zo schreef de krant. Het beeldje kwam, samen met zware oude funderingsmuren, aan het licht bij graafwerkzaamheden, die voorafgingen aan de bouw van het herenhuis, waarin tegenwoordig restaurant

de Kawop is gevestigd (Markt 23). Voor 1864 stonden hier twee huizen. In januari 1864 werd het linker huis volledig door brand verwoest en raakte het rechter, eigendom van de leerlooier Gerrit Jan Broekmaat, zwaar beschadigd. Na sloop van de restanten van het verbrande huis werd het braakliggende erf verkocht aan Broekmaat, die in 1864 begon met de herbouw. Gezien de aard van de nieuwbouw betrok hij daarbij ook zijn eigen beschadigde huis. Blijkbaar werd de vondst gedaan bij de sloop en het uitgraven van de fundamenteën van Broekmaats huis. Het nieuwe gebouw

kwam in 1865 in fasen gereed. Over het in de tuin aangetroffen beeldje meldde de Rotterdamsche Courant verder dat het “gegoten” was en dat het moest hebben gediend om op een pin of standaard te kunnen steken, “daar van onderen eene opening is”. “Het is zeer gaaf en ongeschonden en de kleeding is die der Broeders van ’t gemeene leven”, ging de krant verder. “Zoo als bekend is, had Lochem twee conventen der Zusters van die Vereeniging, en terwijl men wist dat het groote convent had gestaan in de Achterstraat ter plaatse waar thans de jongste predikant der Herv.

Uitsnede van de kadastrale kaart van de Lochemse binnenstad. De beide huizen in het midden, met de nummers 357 en 358 werden in 1864 door brand getroffen (bron: watwaswaar.nl).

Het grote herenhuis Markt 23 kwam in de huidige vorm in 1879 gereed na verbouwing van het Broekmaatpand uit 1864-1865 (foto auteur).

Gemeente woont, kon men van het kleine convent geene nadere aanwijzing doen, dan dat dit in de Bagijnestraat zijne inrigting had gehad. Door het ontdekken van verscheidene zware fondamenteen en het vinden van dat beeldje, mag men thans als uitgemaakt beschouwen, dat het kleine convent heeft gestaan aan den ingang der Bagijnestraat, nabij de Markt”, zo concludeerde de *Rotterdamsche Courant*.

Het Lochemse Zusterhuis

Het Kleine Convent is in 1426 gesticht als nieuwe huisvesting voor Zusters des gemenen levens uit het Buyskenshuis in Deventer. Na een kerkelijk conflict hadden zij op last van de magistraat van die stad Deventer moeten verlaten. De ballingschap duurde tot 1432

en een aantal zusters keerde toen weer naar het Buyskenshuis terug. Het Lochemse Zusterhuis werd echter ook voortgezet. Uiteindelijk is het in 1595 opgeheven. De goederen werden toen aan de stad overgedragen. Uit de Lochemse kerkmeestersrekeningen van 1618-1619 blijkt dat de stad Lochem 8000 stenen beschikbaar stelde voor herstelwerkzaamheden aan de in 1615 bij de stadsbrand beschadigde Gudulakerk. Die stenen waren afkomstig van het Kleine Convent, dat na 1595 in verval was geraakt en door de stadsbrand verwoest. Op de oude fundamenteen van het kloosterhuis verrezen nieuwe huizen, waarschijnlijk de panden die in 1864 door een nieuwe brand werden getroffen.

Het herenhuis van Broekmaat

Na voltooiing van het nieuwe huis in 1865 werd het linker deel verhuurd, de familie Broekmaat trok zelf in het rechter gedeelte. In 1879 werden de twee woonhelften samengevoegd tot één voornaam huis. Hiervoor waren enkele bouwkundige aanpassingen nodig. Bij het huis behoorde ook nog een forse bijkeukenuitbouw tegen de rechter zijgevel (het latere “Klepperhuuske”) en een grote eekschuur. Die stond zuidoostelijk van het herenhuis. Het grote huis werd in deze periode bewoond door Jan Bernardus Broekmaat (1824-1884), die het looiersbedrijf van zijn vader en broer verder uitbouwde tot een succesvolle onderneming. Broekmaat en zijn echtgenote waren filan-

Lochem 7 november. — Bij het graven in den tuin der heeren Broekmaat alhier, wier huis aan de **Markt**, doch welke tuin in de Bagijnestraat gelegen is, is jl. zaterdag een beeldje gevonden van ruim een palm grootte, voorstellende een priester met het misboek in de eene en de kelk in de andere hand. Het beeldje schijnt gegoten te zijn en moet gediend hebben om op een pin of standaard gestoken te worden, daar van onderen eene opening is. Het is zeer gaaf en ongeschonden en de kleeding is die der Broeders van 't gemeene leven. Zoo als bekend is, had **Lochem** twee conventen der Zusters van die Vereeniging, en terwijl men wist dat het groote convent had gestaan in de achterstraat ter plaatse waar thans de jongste predikant der Herv. gemeente woont, kon men van het kleine convent geene nadere aanwijzing doen, dan dat dit in de Bagijnestraat zijne inrigting had gehad. Door het ontdekken van verscheidene zware fondamenteën en het vinden van dat beeldje, mag men thans als uitgemaakt beschouwen, dat het kleine convent heeft gestaan aan den ingang der Bagijnestraat, nabij de **Markt**. De eigenaar van het huis heeft het beeldje eenigzins gerestaureerd, doch de kleur bewaard, door het voetstuk onveranderd te laten.

Het krantenbericht in de Rotterdamsche Courant van 9 november 1864

Notaris SCHIETHART, te Lochem,
zal publiek Verkoopen:
I. Op **Donderdag 21 April 1892**, 's morgens te 9 uren, ten sterfhuize van Mevr. de Weduwe **BERTLING**, aan den Zwiopsche weg te **Lochem**, behalve den geheelen, zeer netten Inboedel, diverse goed onderhouden Zilveren Voorwerpen, welke precies 12 uur zullen worden verkocht;
II. Op **Dinsdag 3 Mei 1892**, 's morgens te 9 uren, ten sterfhuize van Mej. de Wed. **BROEKMAAT**, aan de Markt te **Lochem**, den geheelen, goed onderhouden Inboedel, diverse nette Gouden en Zilveren Voorwerpen, prachtig oud Porselein, een Merriepaard, Utrechtsch Wagentje, Barouchette, Calèche, Brik, Dogcar op 4 wielen, 2 Rijzadels, 4 éénpaards-Tuigen, enz. enz.
Het Goud, Zilver, Porselein, Paard en de Rjtuigen worden te 12 uren verkocht.
Alles daags vóór de Verkoopingen te zien van 9—4 uur, tegen entrée van 10 cent, ten bate der algemeene armen.

Aankondiging van de inboedelverkoop in 1892, uit het Nieuws van den Dag.

tropisch ingesteld en verrichten goed werk voor de sociaal zwakken in Lochem. Broekmaat zelf was onder meer gemeenteraadslid, bestuurslid van de Lochemse spaarbank en tot aan zijn dood in 1884 wethouder. Aan de looiersfamilie herinneren de beide koeienkoppen op de deurroosters, die in 1879 in de nieuwe deurpartij werden aangebracht. Na het overlijden van Broekmaats weduwe in 1892 werd de villa weer opgesplitst. Het gebouw had sindsdien vele functies. Het diende onder meer als drogisterij, kantoorgebouw van het Waterschap van de Berkel en als filiaal van het gemeentehuis. Tegenwoordig is het pand in gebruik als restaurant.

Terug naar het beeldje
Wat gebeurde er verder met het in 1864 opgegraven beeldje? Volgens de Rotterdamsche Courant heeft Broekmaat het “eenigzins gerestaureerd, doch de kleur bewaard, door het voetstuk onveranderd te laten”. Het is niet bekend of het aan de stad Lochem is overgedragen of ergens in het nieuwe huis van de familie Broekmaat een mooi plekje heeft gekregen. Mogelijk is het publiekelijk verkocht tijdens de openbare verkoop van de inboedel van de overleden weduwe Broekmaat-Eggink op 3 mei 1892. Die inboedel bestond volgens de aankondiging in het Nieuws van den dag van 15 april 1892 uit

“diverse nette gouden en zilveren voorwerpen, prachtig oud porselein, een merriepaard, Utrechts wagentje, barouchette, calèche, brik, dogcar op 4 wielen, 2 rijzadels, 4 éénpaards-tuigen, enz. enz.”. De entreprijs voor de bezichtiging van de goederen kwam, geheel in de geest van de Broekmaats, ten bate van de armen. Het is te hopen dat het oude beeldje na 28 jaar nog steeds op waarde werd geschat en in handen is gekomen van een liefhebber van antiques.

De vraag is of het voorgoed uit Lochem is verdwenen of nog altijd ergens in een Lochemse inboedel of verzameling verblijft.

Dit korte artikel is deels gebaseerd op en overgenomen uit de op 8 september j.l. verschenen *Monumentengids Lochem*. Het gemeentelijke monument Markt 23 is één van de meer dan 100 monumenten, die in deze gids worden gepresenteerd.

Bronnen:

Rotterdamsche Courant, 9 november 1864.

Het nieuws van den dag, 15 april 1892.

A.J. Maris, "De geestelijke en kerkelijke stichtingen te

Lochem", in: *Bijdragen en Mededelingen Gebr* 38, 1935, p. 81-130.

CeesJan Frank, *Monumentengids Lochem* (Monumenten in Gelderland, deel 8), Utrecht 2012, p.150.

Van het Lochemse beeldje is geen afbeelding bekend. Als het om een bekroning van een pin of een standaard ging en de grootte van een handpalm had, zoals de krant beschreef, ging het mogelijk om de bekroning van een ceremoniestaf, zoals die in de katholieke eredienst werd gebruikt. Bijgaande foto toont de bekroning van een ceremoniestaf met de beeltenis van Johannes de Doper, afkomstig uit de RK Joh. De Doperkerk in Nieuw-Vossemeer. Deze staf dateert overigens uit de 19de eeuw. Misschien was het in Lochem gevonden beeldje hiermee vergelijkbaar (foto afkomstig van website www.religieusergoed.nl).